

Maria ILIESCU, **Miscellanea romanica**, Cluj-Napoca, Clusium & Scriptor, 2008, 546 p.

Volumul de articole prezentat în rândurile de față completează, pe alte coordonate, volumul de articole publicat anterior, *Româna din perspectivă romanică* (Editura Academiei Române, București, 2007), aparținând aceleiași autoare, clasicista și romanista Maria Iliescu, personalitate științifică de autoritate. Cele două cărți alcătuiesc o structură exegetică prin care se pun contrastiv în valoare îndeosebi trăsăturile limbii române și locul acesteia în studiile de romanistică.

Miscellanea romanica cuprinde cinci secțiuni intitulate sugestiv și delimitate în funcție de fenomenul lingvistic aflat în centrul analizei: *Latina*, *Romanica*, *Daco-romanica*, *Varia* (două lucrări de teorie semantică și lexicologie), *Obituaria* („Am ținut, ca un omagiu, să închei volumul cu necrologurile profesorilor Alexandru Graur și Iorgu Iordan și cu cel al kolegei mele de la Institutul de Lingvistică din București, Mioara Avram”). Fiecare dintre aceste cinci capitole este alcătuit din articole publicate între anii 1956 („începutul carierei mele”, ne explică autoarea) și 2008. *Toate* studiile inserate în carte (scrise mai ales în română, dar și în franceză, italiană sau germană) își păstrează actualitatea. Prin materialul lingvistic pus în circulație de fiecare articol, o suită de metode analitice utilizate concludent pe parcursul a peste jumătate de secol își intensifică modernitatea.

Cele 46 de studii și articole, dincolo de temele exegetice care dau titlul capitolelor, reflectă o seamă de preocupări analitice complementare, aflate în continuitate substanțială. Aceste analize formează o carte omogen armonizată.

Fiecare lucrare în parte contribuie la evidențierea unor puncte cheie ale universului lingvistic românesc și romanic. Este de la sine înțeles că prezentarea de față nu se poate opri decât la unele dintre aceste aspecte.

Primul articol al cărții, *Evoluția semantică a cuvântului latin „venalis”* (p. 17–22) (subiectul tezei de licență a autoarei), rezează o analiză minuțioasă prin care se identifică în latina preliterară originea și motivația unui sens peiorativ, respectiv *venalis* „de vânzare” atribuit lucrurilor (ulterior ființelor) de calitate inferioară. Demonstrația semantică dezvoltată matematic este condusă ascendent, ținându-se cont de coordonatele sociolingvisticii și teoriei mentalităților. Se pune în ecuație evoluția logică și elementară a sensului studiat: „Cum s-a ajuns la înțelesul peiorativ? La prima vedere s-ar părea că înțelesul acesta provine din aplicarea calificativului «de vânzare» unor obiecte care n-ar trebui să fie în comerț sau unor însușiri morale care se depreciază datorită faptului că pot fi achiziționate cu bani, devenind marfă”. Prin analiza lexicologică a contextelor largi din texte latine semnificative, demonstrația lingvistică este condusă spre un rezultat inedit și relevant: „*Uenalis* are sens peiorativ nu pentru că un lucru care nu e marfă se vinde, ci pentru că inițial nu se puneau în vânzare decât lucruri proaste și nefolositoare celui care le vindea. *Nu ceea ce se vinde e rău, ci ceea ce e rău se vinde*” (p. 20).

De altfel, disocierea dimensiunii semantice (o semantică lingvistică de tip lexicologic) este mereu întreprinsă și implicată în analizele lingvistice din volum. *Câmpul lexematic al noțiunilor „vechi”/„bătrân” în latină și în perspectivă romanică* este un studiu edificator în această direcție (cf. și *Semantica descendenților romanici ai lat. „vetulus”*). În respectivul cadru, cercetările morfologice și sintactice, cât și acelea privind sistemul derivativ al limbilor romanice sunt puse în relație, minuțios argumentat, cu valoarea semantică a elementelor analizate: *Semantica verbelor franceze cu sufixul –is; I verbi italiani con l’infixo –isco; Lat.*

sic – roum. și; *Concurența dintre pronumele relative care și ce; Din istoria terminologiei fiscale românești: –ărit, sufixul dărilor feudale; Sufixul adjectival –bil în limba română.*

Stimulatoare pentru cercetările lexicologice de astăzi sunt considerațiile privind valorile semantice ale unui sufix în funcție de termenul de bază al derivatului. Chestiunea unor aprecieri cantitative în acest sens (structura semantică a termenului bază *versus* structura semantică a termenului derivat) reprezintă un important factor în analizele punctuale privind sistemul derivativ al limbilor. Se știe că pentru a putea aprecia forța derivațională a afixelor unei limbi trebuie identificat cu precizie „gramajul” semic al acestora. Astfel se poate analiza în parametri reali capacitatea de adaptare și evoluția respectivei limbi. Acest fapt este întreprins în articole ca cele citate mai sus, dar și în: *L'analyse sémique des suffixes italiens –aio et –aia sau Structura semantică a urmașilor sufixului lat. –arius, –aria, –arium în română și italiană.* Desigur, din punctul de vedere al sferei semantice raportul cantitativ semic dintre sfera derivatului și sfera bazei (art.cit. p. 195) este un raport care, prin analizele făcute cu ajutorul mijloacelor computaționale strict actuale de analiză¹, diferă în funcție de specificul grupului lexical derivațional avut în vedere.

Cele două studii din capitoul intitulat *Varia* se înscriu în seria preocupărilor privind lexicologia și semantica. Ne vom limita la articolul *La sémantique du prototype. Présentation et critique*, articol care face parte dintre analizele de referință aplicate semanticii prototipului. În articol sunt disociate motivațiile, aspectele operative ale teoriei, variantele acesteia, aria ei lingvistică de aplicabilitate. Se subliniază avantajele variantei standard a lui G. Kleiber și sunt acceptate concluziile acestui lingvist privind unele aspecte utile ale teoriei. Ceea ce autoarea îi reproșează, în esență, acestei semanticii prototipale este, pe drept cuvânt, faptul că respectiva semantică nu face diferență între „caracterul flou al factorilor extralingvistici” și limita clară operată de lingvistică „între structura conceptuală și forma semantică” (p. 515). Menționăm în mod special următoarea afirmație: semantica prototipului nu se poate aplica lexicografiei („ne se prête pas à la lexicographie”), disciplină în care se operează cu definiții recurgându-se „la genul proxim și la diferențe specifice” în ideea evitării tocmai a aspectului *fuzzi* considerat indispensabil în semantica prototipală (loc.cit.).

Chestiunile etimologice proiectate în orizontul lingvistic romanic sunt un punct genetic de reper. Astfel: se elimină, prin identificarea atestării relevante, asteriscul din fața lat. *disculcius* > rom. *desculț* (p. 23), soluție etimologică ulterior preluată în dicționarele românești de specialitate (cf. și DLR litera D I/4 s. v.); este analizat rom. *căpătină* (cf. mlat. *capitina*) (p. 133); se reface legătura directă dintre infinitivul lung al verbului românesc *aruncare* și lat. *aruncare*; etimologia românescului *măcriș* (p. 137–139) este racordată la adjectivul românesc *acru* provenit din latinescul **acrus* (cuvântul bulgar echivalent este considerat ca posibil provenit din cel românesc – și nu invers –, ipoteză de care ține parțial cont DLR s.v. *măcriș*) etc.

Faptul de limbă este urmărit fenomenologic, motivat socio-cultural și psiho-lingvistic. În articolul *O construcție populară latinească: propoziția completivă cu conjunctivul fără conjuncție* se susține caracterul dominant latin popular al acestui tip de complete. Acum apare pentru prima oară în cadrul volumului, în seria romanică a analizelor contrastive,

¹ În acest sens trimitem la volumul *DTLR^d. Bază lexicală informatizată. Derivate în –ime și –iște*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2008 (Cristina Florescu, Elena Dănilă, Laura Manea, Marius Radu Clim) în care se poate remarca, de exemplu, cum sfera semantică a derivatelor pe teren românesc în *–iște* este la cca 80% din termenii derivați mai redusă în comparație cu sfera semantică a termenilor bază. A se compara în acest sens *desiște* cu *des*, *mălăiște* cu *mălai*, *moiște* cu *moale*, *părășiște* cu *a părăsi*, *sacoviște* cu *sac* sau *trupiște* cu *trup*. Din cele cca 20% din derivatele mai extinse semantic decât termenul bază fac parte: *liniște* în comparație cu *lin*, *izbeliște* în comparație cu *izbeală*, *priveliște* în comparație cu *priveală*.

marcarea unor fapte din limba franceză veche. Este unul dintre elementele asupra cărora lingvistica va reveni, insistând și relevând în diferite contexte exegetice punțile de legătură dintre română și franceza veche (cf. și articolul *La grammaticalisation de l'expression du déterminant d'appartenance en ancien français et en roumain*).

În același sens (al urmăririi motivației profunde a unui fenomen lingvistic) atragem atenția asupra celor două deziderate care sunt formulate în introducerea articolului *Le factitif roumain*: „Scopul articolului meu este de a răspunde la următoarele întrebări: a) prin ce mijloace lingvistice se exprimă cauzalitatea în română?; b) care sunt regulile care guvernează alegerea mijloacelor de expresie date?” (p. 433). Prin urmare, identificarea mijloacelor de expresie ale unui fenomen lingvistic este urmată de studiul motivației care stă la baza procesului de selecție/alegere a respectivelor mijloace. Cauzele lingvistică, socială și culturală ale producerii unui fenomen recentrează adesea direcția cercetării și reluminează originea fenomenului.

Unul dintre studiile de maximă importanță ale volumului este *Schiță de evoluție a declinării în latina târzie* (p. 39–75) (apărut în SCL, XVI, 1965, nr. 4). Sunt urmărite aspectele evolutive care au dus la modificări semnificative (simplificări) în limbile romanice privind declinările (de exemplu, tendința de dispariție a declinării a IV-a în favoarea declinării a II-a, rolul factorului stilistic, influența tipului de declinare a numelor grecești asupra latinei orientale). Se insistă asupra faptului că, în latină, în ciuda poziției inițiale și originar slabe a neutrilor, „nu poate fi vorba de dispariția lui din sistem înainte de faza premergătoare limbilor romanice”. Sunt relevate schimbările fonetice care au înlesnit tendința de reducere a numărului formelor cazuale, subliniindu-se, atunci când este cazul, motivațiile privind faptele specifice Romaniei de est și originea latină a acestora (de exemplu, originea desinenței de plural *-i* la declinarea a III-a, flexiunea articulată pronominală și nominală românească, rolul prepozițiilor în sistemul declinării din latina târzie, folosirea mai slabă a prepoziției *de* în Orient, faptul că „egalitatea formală dintre genitiv și dativ în română decurge din evoluția internă a latinei orientale”). Autoarea conchide în privința cazului „că nu poate fi vorba de realizarea unui caz general sintetic la sfârșitul latinității” (p. 68) (cf. și articolul *Gibt es einen „casus generalis”?*), dând exemple concludente din arealele ibero-roman, galo-roman și italo-roman. Faptele de limbă sunt reinterpretate conform ultimelor descoperiri în domeniu. În aceeași ordine de idei se înscrie preocuparea autoarei pentru statutul, originea, productivitatea și valorile morfo-semantice ale verbelor latine de conjugarea a IV-a în perimetru romanic (cf. articolele *La productivité de la IVe conjugaison latine dans les langues romanes* p. 113–131, *Semantica verbelor franceze cu sufixul -is*, p. 217–220). Motivațiile extensiunii verbelor de această conjugare în limba română nuanțează mult chestiunea pe teren latin.

Revine ca un laitmotiv, mereu întemeiat științific, preocuparea pentru trăsăturile de sorginte latinească specifice românei. Locul limbii noastre în taxinomia limbilor romanice este reanalizat, revalorificat, studiat obiectiv și temeinic, punctual ca în cele mai multe titluri citate mai sus, sau ca în articolele: *Du latin au roumain. Sur quelques traits romans méconnus de la langue roumain* (p. 379–390), *Encore une fois sur la place de la langue roumaine parmi les langues romanes* (p. 391–404). În *Le roumaine et les autres langues romanes* (p. 415–425), după ce sunt trecute în revistă cele mai semnificative studii care își propun să analizeze, pe baza unor criterii diverse, punctele de apropiere sau depărtare dintre diferite limbi romanice, se conchide că rezultatele acestor cercetări diferă substanțial în funcție de criteriul avut în vedere (deziderat mereu actual). De exemplu, Bodo Müller³, din punct de vedere fonologic, considera că româna se apropie cel mai mult de spaniolă; J. Grimes

² Traducerea din franceză și italiană a unor citate ne aparține.

³ Articolul *Die typologische Klassifikation der romanischen Sprachen* (p. 242–252), în *Interlinguistica. Festschrift für Mario Wandruszka*, Tübingen, 1971.

și F. Agard⁴, sau J. Grimes⁵ au analizat asemănările și diferențele limbilor romanice pe baza a șase criterii fonetice și au conchis, fiecare la rândul său, că româna și sarda se apropie cel mai mult, gradul cel mai mare de divergență aparținând francezei; româna și italiana se aseamănă cel mai mult în ceea ce privește vocalismul tonic⁶; în privința morfosintaxei verbului, româna se apropie mai ales de reto-romana dolomitică și apoi de italiană⁷ etc. Vom cita în întregime concluziile acestui articol al Mariei Iliescu, concluzii relevante prin vizionarismul autoarei confirmat, de exemplu, de studiile contemporane care încearcă să grupeze la nivel romanic faptele lingvistice pe baza rezultatelor obținute de suite de analize computaționale: „a) Româna este mai bogată decât alte limbi romanice în privința trăsăturilor novatoare și a celor conservatoare care o disting de celelalte limbi neolatine. b) Româna este indestructibil legată de toate celelalte limbi romanice nu numai prin trăsături panromane, ci și printr-o serie de caracteristici comune pe care le are numai cu una sau două dintre celelalte limbi romanice. Rezultă că afinitățile particulare ale românei cu una sau alta dintre aceste limbi trebuie să fie stabilite în funcție de compartimentele sistemului său lingvistic. Numai când se va realiza în întregime un studiu exhaustiv al acestor compartimente ale limbii se va putea cunoaște idiomul roman cu care româna are ori a avut cele mai multe trăsături comune. Însă această constatare va fi non-relevantă în ceea ce privește romanitatea limbii române (p. 425)”.

Deși volumul se adresează, poate, în cea mai mare măsură româniștilor interesați de fapte caracteristice ale românei în context romanic, nu lipsesc studiile semnificative pentru alte zone ale României sau latinei. Adăugăm unor titluri amintite anterior și: *Haustiernamen in den romanischen Sprachen*, *La costruzione periferica fattiva nell' italiano e nel tedesco*, *Semantica verbelor franceze cu sufixul -is*, *I verbi italiani con l'infixo -isco*, *Polysémie et / ou clarté française*. În articolul *Encore une cause de la disparition de „ferro”* se consideră că una dintre cauzele dispariției din limbile romanice a verbului latin *ferro* este (alături de existența concurențialului *porto*) omonimia cu *tollo*, respectiv confuzia dintre formele de perfect ale celor două verbe.

La clasification des langues romanes este un studiu care conține atât o trecere în revistă concisă și relevantă a celor mai edificatoare taxonomii ale problemei, cât și una dintre cele mai limpezi, din punctul nostru de vedere, propuneri de disociere a limbilor romanice; menționăm argumentația privind păstrarea conceptului «lengua puente» pentru limbile/dialectele grupeii reto-norico-romane ca «puente» între grupul galo-roman și cel italo-roman.

Pe tot parcursul volumului analiza pune argumentativ în valoare faptele limbii latine vorbite alături de cele ale limbii literare: „Au contribuit la aceasta [la reducerea valorii demonstrative a pronumelui latin] atât limba vorbită, amatoare de exprimări pleonastice, cât și limba literară care folosea cu predilecție pe *ille* emfatic” (p. 68). Cele semnalate mai sus se înscriu coordonate esențiale ale gândirii exegetice conturate în volum: analiza intensivă și comparativă a protoistoriei *tuturor* limbilor romanice; marcarea aspectelor privind caracterul regional (popular) și oralitatea unor fenomene esențiale României; latina populară și disocierile *versus* continuitățile sale diatopice; considerațiile privind categoriile cuvintelor reconstruite și ale celor atestate. Se insistă asupra faptului că un cercetător care vrea să studieze latina târzie care se află la baza unei anumite limbi romanice trebuie să cunoască nu numai inscripțiile și faptele de limbă în general considerate specifice teritoriului de naștere al respectivei limbi, ci și toate celelalte inscripții și aspecte lingvistice romanice. Articolul *Per lo studio linguistico dei testi latini. Il lessico della Lex Salica e la linguistica romanza*

⁴ Articolul *Linguistic Divergence in Romania*, în „Language”, XXXV, 1959, p. 598–646.

⁵ Articolul *Measures in linguistic divergence*, în *Proceedings of the Ninth International Congress of Linguistics*, Cambridge, 1962, Haga, 1964.

⁶ Mario Pei, *A New Methodology for Romance Classification*, în „Word”, V, 1949, p. 135–146.

⁷ W. Mańczak, *Le problème de la classification des langues romanes*, în *Actele celui de al IX-lea congres de lingvistică romanică*, „Boletín de Filología”, XVIII, 1959, p. 81–89.

(publicat în anul 1976) se încheie, profund actual, cu următoarea concluzie semnificativă: „Idea principală și nouă pe care sperăm să o fi pus în relief în prezentul studiu este faptul că, din punct de vedere metodologic, pentru studiul oricărei limbi romanice se cere ținut cont – în limita posibilului – de toate textele [latine] târzii, indiferent de proveniența lor și fără a se ține seama de diviziunea României în două: occidentală și orientală. Diversificarea romanică s-a produs, dar s-a produs în cadrul unei profunde unități diatopice latine, fapt dovedit nu numai de inscripții, ci și de texte (p. 87)”. Despre valabilitatea acestor principii vorbesc atât studiile contemporane de specialitate, cât și o serie dintre proiectele europene actuale, în derulare, precum *Dictionnaire Étymologique Roman* (DÉRom). *Première phase : le noyau panroman*⁸, proiect desfășurat și cu participarea generoasă, stimulativă a lingvistei Maria Iliescu.

*

Încercând o însumare a trăsăturilor analitice (re)întâlnite în articolele Mariei Iliescu și armonizate în volumul de față formulăm concluziv câteva dintre cele mai semnificative elemente: preocuparea pentru aspecte ale specificului latin al românei mereu în consonanță cu fapte romanice relevante; pledoaria pentru necesitatea așezării studiilor de românică în cadru romanic; sensibilitatea în fața subtilităților semantice; respectul pentru faptele de expresivitate lingvistică, pentru relevanța aspectului stilistic, pentru valoarea încărcăturii istorice a conotației; luciditatea și limpezimea analizelor, respectul pentru logica acestora și evitarea speculațiilor irelevante; aplicarea teoriilor moderne atunci când se dovedesc productive și eficiente, cât și critica la obiect a unor aspecte teoretice „goale”. Nu în ultimul rând, apreciem respectul romanistei și clasicistei Maria Iliescu pentru demersul lexicografic.

Cristina Florescu
Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași
România

Dan MĂNUCĂ, **Oglinzi paralele**, București, Editura EuroPress Group, 2008, 211 p.

Profesorul Dan Mănuță este un bine cunoscut creator de școală și un cercetător de marcă, ce îmbină onestitatea și stilul acribiei profesionale cu plăcerea și rigoarea demonstrației, semnătura sa reprezentând de fiecare dată garanția unor interpretări îndelung verificate și lucrate cu finețea unui filigran. Domeniul de suflet pare a fi perioada celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea. Astfel, a oferit o seamă de studii care au făcut carieră în bibliografia obligatorie a epocii „Junimii”, mergând de la *Scriitori junimiști* (1971, ediția a II-a, 2005) și un consistent corpus de *Documente literare junimiste* (1973), până la *Critica literară junimistă* (1975) și un volum dedicat operei eminesciene, *Pelerinaj spre ființă. Eseu asupra imaginarului poetic eminescian* (1999), pentru a reveni pe domeniul criticii junimiste prin *Principiile criticii literare junimiste* (2000). Și acestea nu sunt decât jaloanele unui interes constant dedicat, în cea mai mare parte a sa, primei noastre modernități și irizațiilor sale europene. Este unul din specialiștii care visează secolul al XIX-lea și beneficiază de o deschidere comparatistă recunoscută, fiind în același timp unul dintre coordonatorii *Dicționarului literaturii române de la origini până la 1900*, care a fost cooptat și în echipa de

⁸ Pentru date suplimentare privind respectivul proiect (a. 2008–2010) finanțat ANR (director de proiect Éva Buchi) și DFG (director de proiect Wolfgang Schweickard), cf. <http://www.atilf.fr/DERom>.

coordonare a *Dicționarului general al literaturii române*, recent finalizat, într-o primă ediție, de către Academia Română. Totodată, într-un mare proiect european, realizat sub direcția lui Jean-Claude Polet, *Patrimoine littéraire européen*, profesorul Dan Mănuță este semnatul capitolelor dedicate lui Mihai Eminescu, I.L. Caragiale și Ion Creangă. Și, nu în ultimul rând, potrivit unei declarații ce a răzbătut într-unul din cele mai recente interviuri, se pare că ar mai fi în pregătire și o reevaluare a prozei lui Ion Creangă, fapt care îndreptățește așteptările cele mai interesate.

Numele profesorului Mănuță este legat, prin urmare, de numele scriitorilor supra-canonicii ai literaturii române, acei literatori despre care știm deja că ocazional surprize interpretative la intervale de timp destul de largi. Re-lecturile înnoitoare sunt extrem de rare în acest domeniu, reprezentând probabil pariul cel mai ridicat. Dar cum aceste flori nu răsar chiar în fiecare primăvară, anxietatea și dorința exasperantă de nou manifestată de publicul cititor, pot genera atât reflexe iconoclaste, cum a fost și cazul unui număr dedicat lui Eminescu din „Dilema” (1999). Jurnalismul cultural cantonat în ritualul implacabil al unui interes semestrial dedicat lui Eminescu, în ianuarie și iunie, deplânge absența unor studii noi, care să schimbe ceva sau să împrăști bibliografiile înțepenite. În schimb, chiar dacă nu apar în fiecare sezon, există cărți cu adevărat importante, ce aduc mutații semnificative în peisajul interpretării eminescine, dar care adresându-se eminent circuitului înalt cultural, riscă să scape atenției publicului larg. Ca drept dovadă că revoluțiile silențioase sunt și cele mai sănătoase, doar că cel care pierde în astfel de cazuri este publicul larg, ce riscă să rămână neprevenit de importanța unor cărți care, pe nesimțite, schimbă cu acribie harta interpretărilor acestor scriitori canonici. Așa se întâmplă și în eminescologie, iar volumul cel mai recent al profesorului Dan Mănuță, *Oglinzi paralele*, oferă deopotrivă modele de analiză aplicată a unora din cele mai importante volume aparținând ultimului deceniu de eminescologie, alături de studii personale, adesea stimulate de contexte polemice, dedicate unor perspective de lectură mai puțin frecventate.

*

Dintre studiile reunite în volum, aș începe, totuși, cu cele două care sunt plasate în chip special la finalul cărții, constituind un fel de addendă polemică, ce trimit la teme rulate cu maximă dezinvoltură (dar și, adesea, cu superficialitate) de gazetăria momentului: *Ce (mai) înseamnă „poet național”*, respectiv *Actualitatea și „jugul lui Eminescu”*. Pentru că discuția dacă Eminescu mai este sau nu „poet național” (ca și când ar fi devenit, între timp, județean) sau dacă mai este ori nu actual a stimulat multe opinii, nu mai simțim necesitatea de a insista aici asupra unor astfel de dezvoltări, sugerând însă o lectură serioasă a capitolelor respective, pe care le găsim extrem de pertinente și necesare în nuanțele și argumentele lor. Tema receptării negative, un fel de reflectare indirectă a unor reflexe din contemporaneitatea noastră privite într-o oglindă retrovizoare, este atașată și ea celui de-al doilea studiu citat sub formula „jugul lui Eminescu”, preluând și amplificând o demonstrație anterioară ce fusese prezentată în cadrul unui colocviu sub titlul *Contestatori și adulatori*.

Dar pentru că vorbeam despre cărțile care au marcat evoluția eminescologiei din ultimul deceniu, să remarcăm două dintre studiile cele mai importante ale volumului, *Fețele unui epistolar și Surse și echivalențe germane*. Primul dintre ele este dedicat *Corespondenței inedite Mihai Eminescu – Veronica Micle*, editată de Christina Zarifopol-Illias, Polirom, 2000, iar cel de-al doilea se referă la studiul lui Helmut Frisch, *Sursele germane ale creației eminesciene*, Editura Saeculum I.O., 1999. Ambele cărți au marcat, în felul lor, istoria întregii eminescologii. Dezvăluirea corespondenței dintre Eminescu și Veronica Micle a fost o revelație editorială care ne obligă la schimbarea radicală a imaginii noastre despre o poveste de dragoste paradigmatică pentru cultura română (o primă valorificare a acesteia fiind oferită de Dan C. Mihăilescu în *Despre omul din scrisori. Mihai Eminescu*,

Humanitas, 2009). Iar cercetarea profesorului de la Universitatea din Bochum, cuprinzând optzeci de identificări ale unor izvoare germane cu relevanță pentru viața sau opera lui Eminescu, toate culese din presa germană a anilor 1870-1873, reprezintă cea mai substanțială operație de re poziționare a textelor eminesciene în raport cu sursele sale primare. De fiecare dată, contextualizarea fiecărei apariții, anturarea cu cercetări similare sau din aceeași arie tematică reprezintă o constantă a ceremonialului critic pe care profesorul Mănuță îl construiește, pentru a adăuga mai apoi, cu maximă cordialitate, observațiile proprii și eventualele delimitări.

Justificând titlul *Oglinzi paralele*, o serie de articole ale volumului sunt dedicate unor studii comparatiste. Astfel, în capitolul *O inexactitate comparatistă: Lenau și Eminescu*, profesorul Mănuță corectează un clișeu care a fost asumat uneori dintr-un entuziasm facil al relaționării a două culturi în numele unor personalități ce ofereau niște similitudini neinvestigate, totuși, cu rigurozitate. S-a plecat astfel de la unele similitudini biografice, în primul rând faptul că cei doi poeți au murit în ospiciu (în condițiile în care amândoi au fost internați, pentru o vreme, în chiar același așezământ medical vienez din Ober – Döbling). La fel s-a supralicitat faptul că au avut aceeași înclinație spre frecventarea studiilor organizate în afara unei discipline instituționalizate, neobținând diplomă de studii universitare, în ciuda unei vii curiozități de cunoaștere ce a permis audierea a numeroase cursuri, ignorând faptul că multe dintre personalitățile vremii nu își finalizau studiile. În același sens al supraestimării paralelismului a mers și evidențierea consumării unei experiențe erotice adolescente care a lăsat urme în operă (tema iubitei moarte), care ar fi justificat un presupus „pesimism organic”, ceea ce nu era însă perfect acoperitor pentru cazul celor doi scriitori. În plus, la nivelul implicării politice, s-ar fi observat ușor că în Eminescu avem un antiliberal convins, în timp ce în cazul lui Lenau nu se poate vorbi de nici un fel de angajare politică. Comparația la nivelul operei, în afară de două texte eminesciene ce sunt traduceri după texte din Lenau (*Foaie veștedă*, după *Das dürre Blatt* și *Stai deasupra-mi*, după *Bitte*) relevă o suită de asimetrii între textele comparate, fapt ce nu oferă, totuși, o bază justificativă suficientă pentru rularea clișeului „Lenau al Țării Românești”, care a fost lipit mult prea ușor operei autorului român.

Alte două studii comparatiste dedicate lui Eminescu atrag atenția exegetului: Iosif Cheie-Pantea: *Literatură și existență. Eminescu. Blaga* (1998) și volumul *Eminescu și Novalis. Paradigme romantice* (1999) al lui Ștefan Melancu. În cazul primului volum sunt discutate cu nuanțările specifice perspectiva liricii erotice, cu corijări implicite aduse unor opinii ale lui G. Călinescu sau E. Papu, ori tema thanatică, care alături de numele celor doi poeți români reclamă și compararea cu R.-M. Rilke. În cazul celui de-al doilea volum, este evidențiată spiritualitatea „duală”, filosofică și poetică, atât a lui Eminescu cât și a lui Novalis, fiind discutate presupusele înrudiri pe linia discursului românesc (cartea fiind scrisă înaintea apariției studiului lui Helmut Frisch), ceea ce în context invită la o valorizare implicită a circumspecției autorului față de argumentele prea facil preluate de uzul comun interpretativ.

Capitolul *Conexiuni franceze* examinează un alt studiu de comparativism, propus de această dată de Marina Mureșan Ionescu, *Eminescu și intertextul romantic* (ediția I – 1990, ediția a II-a – 2004), în care este exploatat paralelismul paradigmatic cu opera lui Nerval. La fel ca și în cazul lui Novalis, pentru care nu existau atestări în opera lui Eminescu, dar care nu au împiedicat demersul lui Ștefan Melancu, exegeza comparativă dintre opera lui Eminescu și a lui Nerval nu vizează stabilirea unor filiații, cât evidențierea unor paralelisme. Ca întotdeauna în astfel de cazuri, profesorul Dan Mănuță este foarte atent la echilibrul dintre respectarea fidelității față de text și raportarea la context, între procedeele intertextualității și ale paralelismului, observațiile fiind de fiecare dată bine cumpănite și deplin pertinente. Bunăoară, rezerva manifestată față de entuziasmul comparatist al punerii laolaltă a poeziei lui Eminescu cu cea a lui Mallarmé sau a lui Baudelaire, paralelism care nu

se susține datorită fracturii înregistrate la nivelul conceptului poetic utilizat, nepermițând ca atare așezarea operei lui Eminescu într-o paradigmă a modernismului.

Studiul profesorului Marco Cugno, *Mihai Eminescu: nel laboratorio di „Lucașfărul”* (2006) este proiectat pe fundalul studiilor eminesciene venite din școala italiană și promovate prin Carlo Tagliavini (1923), Umberto Coancioło și Gino Lupi (1943), Rosa Del Conte (1961). Analiza „avanscenei” *Lucașfărului* duce la evidențierea proceselor alchimice găzduite în cadrul laboratorului poetic eminescian, acolo unde traseele sunt nonliniare, iar imprevizibilitatea creației reflectă specificul individual al gestului creator. Filtrele creației, de la „substituire” la „reducție” sau „amplificare”, determină traseul evoluției tematice a manuscriselor intermediare, analiza mergând de la intertextualitate până la analiza lingvistică, a metricii sau a constelației de texte ce completează galeria *Lucașfărului*. Venind dintr-un spațiu cultural mai puțin impregnat de fluctuații emoționale legate de valorizarea operei lui Eminescu, studiul profesorului Marco Cugno respiră calm hermeneutic și insuflă cititorului echilibru interpretativ.

*

Romanul *Geniu pustiu* al lui Eminescu, care a fost publicat, în 1904, de către Ion Scurtu, după ce fusese lăsat într-o formă îngrijit transcrisă spre publicare probabil undeva către anul 1871, este pus în oglindă cu un roman al lui Friedrich Spielhagen, publicat în 1861, care a și avut un impact semnificativ în epocă: *Problematische Naturen*. Chiar dacă într-o scrisoare către Iacob Negruzzi autorul *Geniului pustiu* mărturisea că nu avea știință de scrierea lui Spielhagen, comparația nu este irelevantă, căci romanul respectiv se plasează tipologic în intersecția dintre convenția romanului de moravuri și cea a narațiunii formării individuale. Faptul că o variantă premergătoare a romanului avea titlul *Naturi catilinare*, cu subînțelesul trimiterii la firi complicate, ascunse, ce pot dezvolta trasee distructive, nu reprezintă decât o confirmare a apartenenței la aceeași paradigmă romanescă. Comparația este plasată deopotrivă în contextul evoluției discursului narativ românesc, unde vecinătatea cu textele unor Gr. H. Grădeanu (*Fulga*, 1871), Ion Pop-Florentin (*Romeo*, 1873), Iacob Negruzzi (*Mihai Vereanu*, 1873) sau I.C. Fundescu (*Scarlat*, 1875) devine în chip special relevantă. Mecanismele interne ale configurării prozei în jurul personajului sunt deconstruite cu minuție, textul eminescian devenind unul simptomatic pentru evoluția ideilor sociale și a paradigmelor culturale din epocă.

Ediția lui Petru Zugun, publicată în 2002 (Mihai Eminescu, *Opera poetică*) și realizată în trei volume, grupând poeziile și poemele de dragoste, poeziile și poemele naționale și, respectiv, poeziile și poemele filozofice, devine obiect de analiză ce este plasat între oglinzile simetrice ale editologiei și tematologiei (capitolul *Sugestii tematologice*). Sunt discutate, astfel, segmentările poeziei eminesciene potrivit unor criterii cronologice, ceea ce a condus la opoziția *antum versus postum*, sau conform unor sugestii tematice induse de textul eminescian. Demersul prilejuiește și de această dată fine reevaluări interpretative și re poziționări ale textelor poetice în contextul imaginarului poetic eminescian.

O colecție din interviurile lui Edgar Papu, publicată de Ilie Rad și Grațian Cornoș, în 2005, ocazionalizează profesorului ieșean o recontextualizare în epocă a mesajelor protocroniste lansate inițial prin *Clasicii noștri*, din 1977, de către Edgar Papu. Nuanțările sunt extrem de prețioase, plecând de la desemnarea târzie de către însuși Edgar Papu a originilor metodei sale (Heidegger și Husserl, în sensul căutării esenței fenomenale din opera lui Eminescu), pentru a-l detașa în același timp de pletora de protocroniști gălăgioși, dar și pentru a-l delimita de filiera filosofică pe care au mers, pe o altă linie de exegeză, Ioana Em. Petrescu sau Svetlana Paleologu Matta. Exemplele exagerărilor protocroniste, recitate astăzi, stârnesc în mod reflex ilaritate, precum o vestită, de altfel, antologie a inocenței (deși, în acest caz, instrumentarea ideologică și politică nu a întârziat să își facă simțită prezența).

Un studiu atent construit este rezervat formării conștiinței dramatice a lui Eminescu, în paralel cu analiza proiectelor dramatice eminesciene. Cu un deosebit simț al dozajelor, criticul observă totuși că este dificil a-l caracteriza pe Eminescu drept dramaturg, necum un mare dramaturg, așa cum exagerat s-a mai întâmplat. Singurul text dramatic încheiat este *Amor pierdut - Viață pierdută. Emmi*, restul proiectelor fiind însă analizate din perspectiva structurării unui imaginar cu o hartă ce reflectă mișcările tectonice survenite în cadrul glisării dinspre o viziune sociogonică de inspirație etnică (proiectul inițial al unui *Dodecameron dramatic*, ce fusese prefigurată de un plan construit cu doar unsprezece piese) spre asumarea unei dimensiuni a individuației (*Decebal, Alexandru Lăpușneanu, Andrei Mureșanu*). Alături de discutarea proiectelor dramatice ca atare, important este însă și relieful preocupărilor din domeniul teatrului, care îi conferă creației eminesciene o priză specifică, mergând de la traducerea unui tratat german, al lui Heinrich Theodor Rötcher (din care este omis un capitol!), până la activitatea de copist de teatru sau până la cronicile dramatice din anii gazetăriei de mai târziu.

Deosebit de captivant este studiul de istorie a receptării dedicat „Vieții românești”, care practică o secțiune prin istoria eminescologiei, parcurgând articolele publicate în revista respectivă referitor la viața sau opera lui Eminescu. Astfel, sunt parcurse patru etape istorice, relevante atât pentru istoria revistei, cât și pentru mutațiile intervenite în istoria receptării lui Eminescu (până către apariția interpretării lui I. Negoieșcu), extrem de incitante fiind analizele de context istoric legate de studiile publicate în perioada proletcultistă. Se trece prin perioada Ibrăileanu a revistei, apoi prin modificările aduse de G. Călinescu înainte de al doilea război mondial, pentru a traversa un deșert, plin de insanități, al realismului socialist, pentru a observa dezghețul treptat, început cu articolul din 1963 al lui Liviu Rusu dedicat lui Titu Maiorescu. Un studiu palpitant, în care devoalarea contextului politico-ideologic, alături de contextul poziționărilor din epocă, completează un peisaj care altfel riscă să se livreze unei înțelegeri superficiale a textelor respective.

În capitolul *Necunoscut*, cititorul este familiarizat cu unele cărți care, deși nu au izbutit să capteze atenția publicului larg, sunt totuși dintre cele care merită a fi reținute. Între acestea, este vorba de volumul IX din ediția critică a *Operele* lui Eminescu, publicat de Aurelia Rusu la Editura Minerva, în anul 2001; de documentele reunite de George Muntean în *Eminescu. O sută de documente noi*, și publicate la Editura Eminescu, în anul 2001, precum și de studiul lui Ion Derșidan, *Monologul dramatic eminescian*, Editura Dacia, 2001. Pentru fiecare dintre cărți, sunt formulate de fiecare dată argumente de valabilitate, dar și, acolo unde este cazul, delimitări, cu o ponderare ce face casă bună cu nelipsitele dovezi istoriografice.

Volumul profesorului Dan Mănuță, *Oglinzi paralele*, cuprinde o panoramă de metode, în fond tot atâtea „oglinzi paralele”, de la comparativism, naratologie, estetica receptării, sociologie sau traductologie ș.a., toate utilizate pentru punerea în valoare a dialogului cu opera eminesciană. Suita de studii personale sau dedicate unor cărți apărute în ultimul deceniu este deosebit de elocventă pentru mutațiile înregistrate la nivelul hărților interpretative, izbăvindu-ne de panica, stimulată de gazetăria culturală de respirație scurtă, că în acest domeniu nu s-a întâmplat nimic nou. Cartea profesorului Mănuță atestă din plin vitalitatea interpretativă a unui domeniu ce se refuză deopotrivă hieratismului și anxietății interpretative.

Iulian Costache
Universitatea din București
România

Eugen MUNTEANU, **Lexicologie biblică românească**, București, Humanitas, 2008, 657 p.

Lucrarea *Lexicologie biblică românească*, apărută la Editura Humanitas, sub semnătura profesorului Eugen Munteanu de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, reprezintă, fără îndoială, o carte fundamentală pentru filologia românească, rodul unei cercetări îndelungate, obiective și riguroase din punct de vedere științific. Domeniul abordat în lucrarea de față este unul predilect pentru autor. În 1995 apărea la Editura Universității din Iași lucrarea *Studii de lexicologie biblică*, căreia Academia Română îi acordă la scurt timp Premiul „Timotei Cipariu”. *Studii de lexicologie biblică* reprezintă, de fapt, publicarea lucrării de doctorat a autorului, *Influența modelelor clasice asupra traducerilor românești din secolul al XVII-lea. Lexicul*, coordonată de prof. univ. dr. Vasile Arvinte.

În lucrarea *Lexicologie biblică românească*, Eugen Munteanu își propune să studieze rezultatele interferențelor între limba română și limbile clasice (greaca, slavona și, parțial, latina) în domeniul lexical al traducerilor textelor religioase din secolul al XVII-lea, cu accent pe textele biblice. Analiza comparativă a primelor texte religioase din cultura română la nivel lexical pune în lumină ideea centrală a textului, și anume, importanța traducerilor pentru constituirea limbii române ca limbă de cultură. Lucrarea e structurată în șapte mari capitole, ultimele trei fiind dezvoltări ale unor publicații anterioare. Pe lângă concluzii și o bibliografie impresionant de bogată și valoroasă, cititorul mai poate citi rezumatul lucrării în limba franceză sau poate repera cu ușurință în textul propriu-zis anumite lexeme, folosind indicele de cuvinte, forme și sintagme stabilit în diverse limbi. Și pentru că Eugen Munteanu face parte din categoria celor-ce-văd-mai-departe, aflăm din postfață că textul biblic oferă celor interesați direcții noi de cercetare printre care merită amintite necesitatea realizării unui corpus electronic a principalelor versiuni ale Bibliei, a unei concordanțe, a unui dicționar și a unei istorii a traducerii Bibliei în limba română. În felul acesta autorul se angajează practic, fără să o spună direct, la noi cercetări pe terenul textului sacru.

În capitolul introductiv sunt trasate obiectivele lucrării, este expusă metoda de cercetare și avantajele pe care aceasta le oferă în analiza textuală a traducerilor din secolul al XVII-lea. De asemenea, este precizat rolul pe care îl au traducerile în constituirea variantei literare a limbii române, texte care păstrează urme ale bilingvismului cult, greco-român în special, dar și slavon, materializate într-un număr foarte mare de calcuri lexicale, dar și împrumuturi de sens. În capitolul al doilea al lucrării, *Observații filologice și lingvistice asupra câtorva dintre textele cercetate*, autorul are în vedere în analiza sa trei texte importante ale culturii române: *Biblia de la București* (1688) (BB), prima traducere integrală a textului sacru în limba română, *Parimiile preste an*, lucrare a lui Dosoftei, și traducerea *Mărturisirii ortodoxe* a fraților Greceanu. Dintre numeroasele aspecte tratate în această secțiune amintim pe cele referitoare la obiectivele și caracteristicile edițiilor, și în strânsă legătură cu acestea, problema filierei textuale, și a traducerii textului biblic (dificultățile de traducere, cauzele și modul de producere a așa-ziselor *loca obscura*, gradul de literalitate și de fidelitate față de textul sursă etc.). Modul acesta de abordare a problematicii avute în vedere îi permite autorului să facă anumite incursiuni în biografiile câtorva dintre autorii traducerilor. În felul acesta, textul oferă cititorului, pe lângă informațiile indispensabile înțelegerii corecte a contextului istoric în care au apărut primele ediții biblice în limba română, și o lectură fluidă și captivantă, accesibilă chiar și publicului neofit. Printre numeroasele observații și concluzii la care ajunge autorul trebuie semnalată aceea potrivit căreia vocabularul intelectual primar al limbii române literare s-a constituit pe baza traducerii textului biblic. Merită aduse în atenție și secțiunile dedicate lui Dosoftei și fraților Greceanu, atât pentru informațiile prețioase de natură istorico-enciclopedică, dar mai ales pentru cele de natură filologică. Problema creativității lexicale la Dosoftei (*ființă, neființă, fire, nefiind, nemilă, neștiință* etc.) sau rolul major al traducerii *Mărturisirii ortodoxe* a fraților Greceanu în constituirea terminologiei teologice a stilului bisericesc al limbii române literare sunt doar câteva aspecte cheie ale lucrării.

Capitolul al treilea, *Abordare textuală sincronică a structurilor lexicale*, structurat în două mari secțiuni, prima referitoare la câmpul semantic al noțiunilor din sfera cunoașterii în BB, abordare comparativă cu textul original grecesc al traducerii, a doua o descriere minuțioasă a tipurilor de calcuri în același text, dar și în manuscrisele care au stat la baza alcătuirii lui (Ms. 45 și Ms. 4389), are ca obiectiv sublinierea încă o dată a însemnătății traducerilor textelor religioase în procesul de modernizare a limbii române literare. Se arată cum au fost lexicalizate, prin calc lingvistic, concepte care nu aveau desemnări în uzul epocii, sau cum principiul literalității adoptat în traducere a determinat, în plan lexical, îmbogățirea semantică, după model grecesc, a lexemelor existente în uz. Dacă în capitolul al treilea abordarea structurilor lexicale s-a realizat din perspectivă sincronică, în capitolul al patrulea, *Abordare textuală diacronică: lexicalizarea în limba română literară a câtorva concepte de sorginte biblică*, autorul analizează din perspectivă istorică problema lexicalizării în limba română a patru concepte biblice („conștiință”, „aproapele”, „pronia”, dar și gr. „ἐπιούσιος” din sintagma neotestamentară ἄρτος ἐπιούσιος), dintre care ultimul beneficiază de o analiză pertinentă și fascinantă, care depășește cadrul limbii române. Trei sunt aspectele în jurul cărora se construiește analiza conceptului „ἐπιούσιος”, mai întâi problematica opțiunilor de interpretare, pe urmă cea a lexicalizării conceptului în principalele limbi europene (grecească, engleză, germană, franceză, italiană, spaniolă, maghiară, limbile slave moderne) și, în final, analiza conceptului în tradiția biblică românească. Autorul ilustrează astfel dinamica sistemului semantic în procesul de desăvârșire a limbii române, exemplificând permanent și cu argumente convingătoare numeroase diferențieri lexicematice.

Următoarele trei capitole (*Semnificații ale unei vechi polemici: Andrei Șaguna împotriva lui Ion Heliade-Rădulescu și traducerea Bibliei în limba română, Inconsecvență ortografică cu motivație confesională: I(i)sus H(Ch)ristos, Informații și interpretări eronate privitoare la tradiția biblică românească*) sunt dedicate, la prima vedere, unor aspecte mai mult de ordin cultural. Problema filologică a lucrării nu este însă neglijată, ba dimpotrivă. Astfel, polemica dintre Andrei Șaguna și Ion Heliade-Rădulescu, plină de vervă pamfletară pe tema traducerii Bibliei în limba română, este supusă unei analize critice pertinente și obiective, ce scoate la lumină concepțiile diametral opuse ale celor două „tabere” implicate: cea tradiționalistă, susținută cu înverșunare de Mitropolitul Andrei Șaguna, care de altfel s-a și impus în stilul biblic românesc, după cum susține autorul, și cea inovatoare în chestiuni de grafie și de normare a românei literare, ilustrată de traducerea lui Ion Heliade-Rădulescu. În capitolul dedicat teonimului hristic *I(i)sus H(Ch)ristos*, autorul supune analizei diverse ortografii, pe care le explică pornind de la mai multe criterii (fonetic, etimologic, criteriul tradiției și criteriul simbolic). Deși stabilirea unei ortografii unice nu i se pare ușor de realizat, având în vedere faptul că în joc sunt implicate atât interese filologice, dar mai ales confesionale, autorul conchide, pe baza criteriilor menționate, că numai ortografiile *Isus Cristos* și *Iisus Hristos* ar trebui avute în vedere într-o dezbateră academică în urma căreia să se ajungă la un eventual consens. Ultimul capitol al lucrării are un caracter critic justificat și argumentat la adresa articolelor apărute în *Dicționarul general al literaturii române* (2004) referitoare la textul *Bibliei de la Blaj* (1795). Informațiile eronate sau incomplete din cele două articole semnate de Camil Mureșan și Răzvan Voncu sunt prezentate în mod obiectiv și elegant, așa cum ne-a obișnuit autorul pe parcursul celor peste 600 de pagini de carte.

Prin problematica tratată, prin seriozitatea abordării, dar și a modului de a scrie și a concepe textul, lucrarea profesorului Eugen Munteanu nu poate lipsi din biblioteca celor preocupați de studii de istoria limbii române sau de traductologie și nu numai. *Lexicologie biblică românească* este o carte care merită citită.

Silvia Nicoleta Baltă,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
România

Mary SNELL-HORNBY, **The Turns of Translation Studies**, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 2006, 208 p.

Studiul *The Turns of Translation Studies* reprezintă un punct de referință în contextul traductologiei contemporane. Mary Snell-Hornby, un nume binecunoscut cercetătorilor în domeniu (profesor la Universitatea din Viena), aduce o contribuție semnificativă la procesul de maturizare a traductologiei, ca disciplină de sine-stătătoare.

Publicată în anul 2006, cartea reprezintă o continuare a unui alt studiu al aceleiași autoare – *Translation Studies. An Integrated Approach* (Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins, 1988/ 1995), al cărui scop a fost acela de a demonstra faptul că traductologia de la mijlocul secolului al XIX-lea nu trebuia să fie percepută, așa cum fusese până atunci, ca o extensie a lingvisticii sau a studiilor literare, ci ca o disciplină independentă.

The Turns of Translation Studies reprezintă următorul pas logic în descrierea evoluției traductologiei, pe parcursul celor șase capitole fiind expuse, pe de o parte, orientările care s-au prefigurat în cadrul disciplinei, în cei douăzeci de ani de după publicarea primei cărți amintite, pe de altă parte fiind analizate evoluțiile actuale în domeniu. În plus, sunt preluate elemente teoretice din prima carte și prezentate mai detaliat, acestea fiind descrise și din perspectiva progreselor înregistrate în cele două decenii avute în vedere.

Încă din *Prefață și Introducere*, Mary-Snell Hornby descrie intenția care a stat la baza elaborării studiului, și anume aceea de a stimula dezbateri pe marginea fiabilității curentelor deja existente în traductologie, precum și a perspectivelor prefigurate. Mai mult, autoarea subliniază faptul că, pentru a facilita obținerea unor reacții din partea cititorilor, cartea, scrisă într-o engleză lipsită de elemente specifice jargonului traductologiei, se adresează unui public-țintă larg, internațional, constituit – cum era și firesc – din studenți și profesori, dar și din oricare alte persoane atrase de provocările pe care le presupune o disciplină în devenire, așa cum este traductologia. Un alt scop anunțat de către autoare este și acela de a oferi tradiției traductologice germane laurii care i se cuvin și care i-au fost refuzați până în 1988, din cauza neapartenenței la contextul anglofon.

Primul capitol al cărții – *Translation Studies. The Emergence of a Discipline* – stabilește reperele excursului traductologiei, subliniind meritele incontestabile ale unor mari precursori, cum sunt Goethe, Friedrich Schleiermacher, Wilhelm von Humboldt, Walter Benjamin, Franz Rosenzweig, pentru a enumera doar câțiva dintre aceștia, cărora li se adaugă nume ale pionieratului traductologiei contemporane, precum Jiří Levý, Eugene Nida și Katharina Reiss. De o atenție deosebită, în acest capitol, se bucură și orientarea pragmatică a traductologiei, specifică anilor '70, reprezentanții acesteia susținând emanciparea disciplinei din sfera lingvisticii și a literaturii comparate. Lui James Holmes, figură marcantă a pionieratului traductologiei, autor al studiului „The Name and Nature of Translation Studies”, în care sunt descrise, într-o manieră vizionară, resorturile traductologiei moderne, îi revine un loc aparte. Poet, traducător de poezie și traductolog, Holmes a militat pentru recunoașterea disciplinei, la nivel academic și a elaborat o programă și un manifest pentru traductologia modernă.

Cel de-al doilea capitol – *The Cultural Turn of the 1980s* – se ocupă de orientarea culturală a traductologiei, specifică secolului al XX-lea, descriind teoriile prin care disciplina traducerii și-a câștigat autonomia, și anume „Descriptive Translation Studies” (traductologia descriptivă), „the skopos theory” (funcționalismul) și „the theory of translational action” (teoria acțiunii în traducere), care au condus la prefigurarea fenomenului de *Neuorientierung*, în Germania, precum și a abordării antropofage (sau „canibalistic”) a traductologiei în Brazilia.

În cel de-al treilea capitol – *The Interdiscipline of the 1990s* – traductologia anilor '90 este abordată prin prisma modificărilor pe care le presupune caracterul interdisciplinar al acesteia. Accentul cade pe conceptele novatoare și pe noile arii de cercetare dezvoltate,

demne de menționat, în acest sens, fiind teoria normelor, propusă de către Gideon Toury, precum și cea a memelor, propusă de către Andrew Chesterman (conceptul de „meme” fiind unul novator, făcând referire la orice fel de instanță colportoare de informații), ambele raportate la etica traducerilor. Tot în acest capitol, este dezvoltat și subiectul comunicării non-verbale în traducere, al traducerilor multimodale/ multimediale, efectuate în cazul transpunerilor scenice și al ecranizărilor, al traductologiei post-coloniale și al celei feministe. Capitolul se încheie cu o ilustrare a diferitelor ipostaze ale cititorului, precum și cu descrierea imaginii traducătorului ca cititor.

În capitolul patru – *The Turns of the 1990s* – abordarea traductologiei anilor '90 este făcută prin prisma a două orientări principale, urmări firești ale statutului de interdisciplină al științei traducerii. Prima orientare este de natură metodică, rezultat al imperativului existenței mai multor tipuri de abordări empirice în traductologie și interpretariat. Cea de-a doua orientare, determinată de factori externi, privește, pe de o parte, fenomenul globalizării, pe de alta, descoperirile făcute în domeniul tehnologiei, ambele direcții având un impact deosebit asupra activității traducătorilor și interpreților.

Cel de-al cincilea capitol – *At the Turn of the Millenium: State of the Discipline* – adoptă o privire critică asupra traductologiei începutului de secol XXI, analizând atât tendința acesteia de a relua concepte și teorii din orientările lingvistice specifice anilor '70 cât și tendința permanentă de a elabora teorii novatoare.

Ultimul capitol – *Translation Studies – Future Perspectives* – expune în mod sistematic concluziile cărții, un accent important punându-se pe importanța abordării sociologice în cadrul traductologiei moderne, pe modul, de multe ori impropriu, în care terminologia traductologiei este înțeleasă și folosită, dar și pe nevoia de a face cunoscute unele teorii importante din traductologie, rămase inaccesibile, întrucât au fost elaborate în limba germană.

Complexitatea informațiilor, modul sistematic în care acestea sunt prezentate, precum și obiectivitatea de care Mary Snell-Hornby dă dovadă în expunerea teoriilor traductologice fac din *The Turns of Translation Studies* unul dintre cele mai importante studii despre traductologie apărute în ultimii ani.

Andreea-Mihaela Tamba
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
România

Revista „Philologica Jassyensia” apare semestrial și este acreditată de
Ministerul Educației și Cercetării (CNCSIS)

“Philologica Jassyensia” is a biannual journal and is accredited by the
Romanian Ministry of Education and Research (CNCSIS)

„Philologica Jassyensia” este înregistrată în bazele internaționale de
date CEEOL (Germania) și EBSCO (SUA)

“Philologica Jassyensia” is recorded in the international data bases
CEEOL (Germany) and EBSCO (USA)

Revista „Philologica Jassyensia” este parteneră a
Observatoire Européen du Plurilinguisme (Paris)

„Philologica Jassyensia” journal is a partner of
Observatoire Européen du Plurilinguisme (Paris)

Persoanele care doresc să intre în posesia normelor de redactare a articolelor propuse spre publicare, precum și a informațiilor privind modalitățile de achiziționare a revistei „Philologica Jassyensia” sunt rugate să contacteze redacția la următoarea adresă electronică: asociatia_philippide@yahoo.com.

Studiile trimise pe adresa revistei, care nu corespund exigențelor științifice ale Consiliului Academic și care nu respectă normele redacționale stabilite de Colegiul de Redacție, nu vor putea fi publicate.

Pentru *Recenzii* sau *Book Notes* specialiștii sunt rugați să trimită redacției revistei cărțile recent apărute.

Contact address for further information: asociatia_philippide@yahoo.com

The articles submitted for publication which are not up to the standards of the Academic Council and are not edited in accordance with the Editing Committee's style guide will not be included in the journal.

Scholars are kindly asked to send their latest books to the editorial staff for *Reviews* or *Book Notes*.